

В. Симень розглядає самостійні заняття фізичною культурою і спортом як засіб, що сприяє значному підвищенню фізичної підготовленості студентів. Однією з головних умов, вважає він, є доступність домашньої роботи з фізичної культури і спорту. Так, наприклад, якщо дати загальне завдання всій групі, то для одних студентів воно може бути легким, для інших важким. Перші не тренують себе в легкому для них матеріалі, другі втрачають упевненість у своїх силах. У результаті ні в тих, ні в інших не виробляється відповідальне ставлення до того, що задано додому, до навчальної діяльності в цілому. Тому самостійну роботу додому задають, виходячи з індивідуальних можливостей студентів. Крім того, студент може сам, на свій розсуд обрати завдання певної категорії складності, що допомагає уникнути почуття переваги в сильних студентів і деякої обмеженості в слабких студентів. Завдання різні: читання додаткової літератури, написання реферату, рецензування статей, виконання певного обсягу тренувальних завдань, вивчення досвіду роботи вчителів, тренерів тощо. За часом виконання завдання теж розрізняються, є розраховані й на тривалий час.

Висновки. Самостійна робота студентів є важливим компонентом навчального процесу у вищій школі. Основою для самостійної роботи студентів є відповідний комплекс отриманих знань з фахових дисциплін. Обов'язкова самостійна робота має різноманітні форми, найчастіше це різні домашні завдання. У ВНЗ складаються графіки самостійних робіт на семестр, що є для студента своєрідним стимулом (можливість планувати свій час, знаючи систему контролю). Самостійна робота організовується з позиції індивідуальної підготовленості студентів.

Література

1. Іванов В. Методичний підхід в організації і підвищенні ефективності навчальних занять фізкультурою / В. Іванов // Фізичне виховання в школі. – 2000. – № 3. – С. 18–21.
2. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры / Л.П. Матвеев. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 181 с.
3. Худолій О.М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання / О.М. Худолій. – Х. : ОВС, 2007. – 406 с.
4. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б.М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – Ч. 1. – 380 с.

НИКОЛЕНКО Л.М.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СПРЯМОВАНОЇ НА РЕАЛІЗАЦІЮ КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ

У ХХІ ст. все світове співтовариство робить певні кроки для переходу на нову стратегію свого розвитку. Україна у цьому напрямі значно відстає від інших країн, і прискорити цей процес може формування та функціонування нової системи освіти, яка є рушійною силою для реалізації необхідних суспільних змін.

Хоча у вищих закладах освіти певна увага приділяється формуванню у юнацтва гуманістичного світогляду та етичної культури, дбайливого ставлення до навколишнього середовища, реалізація інших напрямів освіти,

пов'язаних, зокрема, з євроінтеграційними потребами країни та соціалізуючими аспектами освіти (справедлива освіта, толерантність, культурний плюралізм, формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підрастаючого покоління тощо) має епізодичний характер і цілком залежить від творчих можливостей і бажання працювати у цьому напрямі того чи іншого педагогічного колективу. Не залишає сумнівів те, що особлива увага має приділятися формуванню відповідних норм поведінки та стилів життя, активної громадської позиції кожної людини.

Однією з основних сфер організації роботи вищих навчальних закладів у напрямі виховання культури спілкування та загальнолюдських ціннісних орієнтацій виступає позааудиторна діяльність, котра надає студентам великі можливості для самореалізації, формування індивідуального стилю поведінки й практичних дій.

Проблеми виховання молоді на загальнолюдських та національних цінностях розглядалися у дослідженнях провідних вчених І. Беха, О. Вишневецького, П. Ігнатенка, М. Стельмаховича, О. Сухомлинського. Питання формування особистості студентської молоді й сьогодні цікавить багатьох учених-педагогів, а для нас найбільший інтерес становлять праці Г. Андрєєвої, О. Винославської, Н. Волкової, Л. Кондрашової, Т. Куриленко, Л. Марисової, О. Олексюк, Н. Опалко, А. Ржевської, котрі розглядають систему позааудиторної виховної роботи у різних аспектах. Становлення особистості в тісному зв'язку із життям суспільства вивчають психологи О. Бодальов, С. Рубінштейн, А. Петровський та ін. На важливе значення відносин людини із середовищем у моральному формуванні особистості вказують сучасні психологи і педагоги В. Ананьєв, А. Бойко, О. Старовойтенко.

Незважаючи на достатній науковий інтерес і значну кількість досліджень із питань виховання, проблема впровадження позааудиторної роботи у вищих навчальних закладах залишається досить актуальною.

Мета статті – здійснити аналіз наукової психолого-педагогічної літератури з питання верифікації поняття “позааудиторна робота” у вищому навчальному закладі, визначити поняття “позааудиторна діяльність, спрямована на реалізацію комунікаційного потенціалу студентського об'єднання” та мету проведення позааудиторної діяльності з цього напрямку.

Згідно з поставленою метою було сформульовано такі завдання:

- проаналізувати наукову психолого-педагогічну літературу щодо верифікації поняття “позааудиторна робота” у системі діяльності вищого навчального закладу;
- на основі здійсненого аналізу дати визначення поняття “позааудиторна робота, спрямована на реалізацію комунікаційного потенціалу студентського об'єднання”;
- сформулювати мету позааудиторної діяльності, спрямованої на реалізацію комунікативного потенціалу студентського об'єднання.

Стосовно першого завдання нами було проаналізовано ряд наукових праць, присвячених вивченню позааудиторної виховної роботи у вищих навчальних закладах. Слід зазначити, що серед науковців немає єдиної думки щодо визначення поняття “позааудиторна робота” (“позааудиторна діяльність”). Поширеним є ототожнення її з поняттям “позакласна виховна робота” як однієї з форм організації дозвілля учнів, що має широкі можливості для розвитку особистості. Як продовження навчальної аудиторної роботи, пізнавальну діяльність, розвиток інтелекту, процес пізнання у змінюваних умовах позааудиторну діяльність у вищому навчальному закладі розглядають Л. Заремба, В. Кутєв, Л. Петриченко та ін., майже не залишаючи місця для формування особистісних якостей, розвитку творчого, культурно-морального, комунікаційного потенціалу студента. Дослідники Р. Абдулов, Л. Кондрашова, О. Медведева, Г. Троцько вивчають позааудиторну діяльність у виховному аспекті. Організаційно-педагогічні умови позакласної виховної роботи у навчальних закладах нового типу досліджували В. Алфімова, І. Васильєва, В. Дзюба, Л. Лисенко, С. Мартиненко та ін. Науковці Л. Василенко, В. Герасимчук, А. Джуринський, В. Єлманова, Н. Лавриченко, Г. Софінська узагальнювали зарубіжний досвід виховної роботи у вищій школі. Особливу увагу вивченню позааудиторної виховної роботи приділяють Г. Андрєєва, В. Базилевич, І. Бех, О. Винославська, Н. Волкова, Л. Кондрашова, І. Соколова, Б. Чижевський і розглядають позааудиторний процес як органічну систему виховання, у якій поєднуються різноманітні види роботи і спілкування, реалізуються як виховні, так і освітні завдання, спрямовані на особистісне й професійне становлення студента.

Ми приєднуємося до цієї групи науковців і разом з ними визначаємо позааудиторну діяльність у вищому навчальному закладі системою навчальних і виховних заходів, котра є невід’ємною складовою освітнього процесу і здійснюється з метою створення умов для всебічного розвитку й самореалізації студентів. Адже, за словами А. Макаренка, “ніякого засобу не можна розглядати відокремлено від системи. Ніякого засобу взагалі, хоч би який ви взяли, не можна визнати ні добрим, ні поганим, якщо ми розглядатимемо його окремо від інших засобів, від цілої системи, від цілого комплексу впливів” [2].

Позааудиторна робота у вищому навчальному закладі є дуалістичним процесом: з одного боку, соціальним, оскільки допомагає індивіду адаптуватися у суспільстві та взаємодіяти в різних життєвих ситуаціях поза навчанням, з іншого – індивідуальним, оскільки спрямовується на формування особистості студента, закріплення в кожного активної громадської та професійної позиції, розвиток і реалізацію комунікаційного потенціалу.

У процесі визначення системи позааудиторної діяльності, спрямованої на реалізацію комунікаційного потенціалу студентського об’єднання, вважаємо за необхідне з’ясувати сутність дефініції “позааудиторна робота, спрямована на реалізацію комунікаційного потенціалу студентського об’єднання”. Як уже зазначалося, серед науковців немає єдиної думки що-

до визначення поняття “позааудиторна діяльність”, у більшості випадків вони оперують поняттями “позакласна виховна робота” та “позаурочна навчальна робота”.

Словник педагогічних термінів тлумачить їх так: “Позакласна виховна робота – заходи виховного характеру, які здійснюються в загальноосвітніх навчально-виховних закладах під керівництвом учителів-вихователів. Позаурочна навчальна робота – різні види самостійної навчальної роботи учнів у рамках системи навчання й виховання (домашня навчальна робота, екскурсії, гурткова робота та ін.)” [12].

В. Коваль ототожнює навчальну роботу з аудиторною, оскільки саме в аудиторії студент навчається, а частину часу, відведену життєдіяльності поза межами аудиторії, називає позааудиторною діяльністю [7].

Особливу увагу в межах вивчення нашого питання привертають праці І. Бабочкина, В. Єфимової, Н. Козлової, В. Лисовського, Г. Медяник, Л. Устинової, у яких доведено, що позааудиторна діяльність є сприятливою сферою розвитку особистості, оскільки забезпечує активізацію суб’єктної позиції молодого людини, стимулює взаємодію і спілкування з однолітками і педагогами, дає досвід застосування знань, отриманих у навчальній діяльності, стимулює вироблення і корекцію умінь з організації діяльності.

О. Медведева у своєму дослідженні наголошує на тому, що позааудиторну роботу у вищому педагогічному закладі слід спрямовувати на формування у студентів досвіду творчої діяльності як пріоритетної і розглядає позааудиторну діяльність як сукупність і взаємодію різноманітних форм, методів і засобів виховного впливу на студентів з метою становлення їхнього світогляду, формування рис характеру, творчих умінь і навичок, активної життєвої позиції [11].

Цікавим є погляд Л. Кондрашової, яка висуває концепцію професіоналізації позааудиторної роботи зі студентами. Вона вважає, що в основі підготовки студентів до педагогічної діяльності має лежати їх морально-психологічне виховання через педагогічні диспути, вечори, прес-конференції з актуальних проблем психології, педагогіки, бесіди за “круглим столом”, конкурси “Шукаємо педагогічні таланти”, усні журнали, педагогічні тижні та ін. Тобто, на думку дослідниці, позааудиторна робота є одним із засобів професійної підготовки студента, який стимулює формування особистості майбутнього педагога за умов професіоналізації всіх виховних впливів на студентів [10].

Погляди Л. Кондрашової поділяє М. Донченко і розглядає позааудиторну діяльність як складову професійно-педагогічної підготовки, не обмежену часовими межами, чітко не регламентовану формами і методами, що дає можливість створити умови для реалізації студентами своїх здібностей, нахилів, соціально-громадської активності, впроваджувати самоврядування як ефективну форму громадської діяльності, посилити мотивацію до навчання [8].

На противагу вищерозглянутим, вважаємо за необхідне навести думку А. Кузьмінського про те, що в позааудиторній діяльності вищого навчального закладу важливо створити таку атмосферу в студентському середовищі, щоб у студентів формувалися потрібні в першу чергу їм особистісні якості й властивості: об'єктивна самооцінка, вміння спілкуватися з оточуючими, почуття відповідальності й обов'язку, порядність тощо [2]. Саме в цьому автор вбачає суть позааудиторної роботи.

Аналіз праць І. Безгіна, О. Голубкової, О. Костилевої показав, що сутність позааудиторної діяльності може виявлятися і в проектуванні програми дій на різних рівнях самостійності. Як зазначає Т. Сарафанова, позааудиторна діяльність при цьому стає цілісною основою різнобічного розвитку людини, набуття здібностей до творчої діяльності, комунікації, пізнання. Саме в ній відпрацьовуються різноманітні стратегії поведінки як на побутовому, так і на професійному рівнях. Специфіка ситуацій позааудиторної діяльності частково повторює ситуації, типові й для майбутньої професійної діяльності, що дає можливість навчитися знаходити правильні рішення у міжособистісному спілкуванні.

Позааудиторну виховну роботу як необхідну складову загального процесу виховання особистості у вищому навчальному закладі розглядає Р. Абдулов і переконує нас у тому, що при узгодженій взаємодії всіх суб'єктів педагогічного процесу позааудиторну діяльність необхідно скеровувати на ефективну організацію самостійної навчальної роботи студентів, цілеспрямовану організацію їх дозвілля, максимальне задоволення пізнавальних і культурних потреб молоді, всебічний розвиток індивідуальних творчих потенцій студентів [1].

Важливою для нас є думка і Т. Гуменникової про те, що позааудиторна діяльність є додатковим резервом часу студентів, дає змогу цілеспрямовано і результативно вирішувати завдання особистісно орієнтованої підготовки студента до професійної діяльності, вдосконалює пізнавальні інтереси та потреби, формує звичку до систематичної безперервної роботи над собою, формує основи особистісно-професійного самоменеджменту, передбачає розвиток проектувальних особистісних змін, які мають відбутися зі студентами. Автор одночасно наголошує на тому, що важливим показником готовності студентів до особистісно орієнтованого виховання є достатній рівень розвитку таких здібностей: вміння знаходити підхід до іншої особистості, потреба розбиратись в іншій людині, впливати на неї, а також комунікативність, ініціативність, самостійність, мобільність та ін. [5]. Розвиток вказаних здібностей є надзвичайно вагомим і в нашому дослідженні, оскільки вони виступають фундаментальними для реалізації комунікаційного потенціалу особистості у просторі студентського об'єднання.

Нам також видаються цікавими погляди А. Утехіна і В. Шишкіна, котрі зазначають, що позааудиторна робота – це постійно розширюваний життєвий простір, у якому за педагогічної підтримки студент переходить від соціальної ролі учня до ролі фахівця та пізнає обставини і самого себе

порівняно з іншими, визначає орієнтири власних дій у теперішньому і майбутньому [9].

Таке розуміння позааудиторної роботи дає можливість створювати умови для виховання культури міжособистісних відносин, оскільки, як показує практика, процес комунікації у студентському середовищі відбувається найбільш активно саме за межами навчальної аудиторії: спілкуючись, студенти виявляють ряд спільних поглядів, уподобань, творчих нахилів, прагнень, і в результаті організуються у різноманітні за спрямованістю об'єднання, де розвивають та реалізують особистісні здібності й нахили.

Як бачимо із проведеного аналізу науково-педагогічної літератури, позааудиторна діяльність має значні можливості для самореалізації студента. Саме в цій діяльності відбувається найбільш тісне міжособистісне неформальне спілкування студентів, а також культурне збагачення і духовне та професійне становлення особистості. На наш погляд, позааудиторна діяльність у вищому навчальному закладі як система навчально-виховних впливів синтезує в собі заходи виховного характеру та навчальну роботу із самоосвіти студента і, перш за все, має бути спрямована на розвиток уміння спілкуватися, яке виступає необхідною умовою будь-якої спільної діяльності людей.

Отже, опанувавши різні погляди на визначення позааудиторної роботи у вищих навчальних закладах та зважаючи на обрану нами тему дослідження, припускаємо, що позааудиторна діяльність, спрямована на реалізацію комунікаційного потенціалу студентського об'єднання, – це система навчально-виховних видів роботи, яка є невід'ємною складовою освітнього процесу, здійснюється у вільний від навчання час за участі та підтримки викладачів та спрямована передусім на вдосконалення комунікаційних здібностей і реалізацію комунікаційних можливостей особистості у межах студентського об'єднання.

Аналіз психолого-педагогічних праць дав змогу також визначити головну мету позааудиторної роботи – створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку студентської молоді у вільний від навчання час; підготовка студентів до життя в умовах переходу до ринкової економіки; впровадження якісно нових форм і методів організації позааудиторної роботи студентів; задоволення їх освітніх потреб шляхом залучення до науково-експериментальної та дослідної діяльності.

Різні науковці відповідно до теми власного дослідження обґрунтовували мету позааудиторної діяльності в конкретному вузькому спрямуванні: розвиток творчої професійної діяльності (Л. Петриченко), формування творчих умінь студентів (О. Медведєва), професійно-педагогічна підготовка (М. Донченко), підготовка до особистісно орієнтованого виховання (Т. Гуменникова), організація соціальної творчості (Т. Козирєва), формування політичної культури майбутнього вчителя (С. Грицай).

Ми, спираючись на головні цілі системи позааудиторної роботи у вищому навчальному закладі, формулюємо мету позааудиторної діяльнос-

ті, спрямованої на реалізацію комунікаційного потенціалу студентського об'єднання, як створення педагогічних умов для оволодіння студентами сукупністю комунікаційних компетентностей, розвитку та реалізації особистісних комунікаційних якостей і здібностей, необхідних для успішного становлення цілісної особистості.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зазначаємо, що проблема системної організації позааудиторної роботи з реалізації комунікаційного потенціалу студентського об'єднання залишається актуальною, потребує ґрунтовного вивчення, дослідження та практичного апробування у психолого-педагогічній діяльності вищої школи.

Література

1. Абдулов Р.М. Организация внеаудиторной воспитательной работы со студентами (негосударственные высшие учебные заведения) : учебно-методическое пособие / Р.М. Абдулов. – Павлоград : ЗПИЭУ, 2003. – 137 с.
2. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
3. Кобрій О.М. Методика позаурочної діяльності : навчальний посібник для студентів педагогічних закладів / О.М. Кобрій, М.М. Чепіль. – Дрогобич : Відродження, 1999. – 150 с.
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник для студентів пед. навч. закладів / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Харків, 1997. – 338 с.
5. Гуменникова Т.Р. Потенційні можливості позааудиторної роботи щодо підготовки студентів до особистісно орієнтованого виховання / Т.Р. Гуменникова // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту : зб. наук. праць. – Одеса, 2004. – Вип. 12. – С. 58–61.
6. Петриченко Л. Система позааудиторної роботи, спрямованої на підготовку майбутнього вчителя до творчої професійної діяльності / Л. Петриченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ, 2010. – Вип. 11. – С. 33–40.
7. Коваль В.Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / В.Ю. Коваль. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2009_6/koval.pdf.
8. Донченко М.В. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів у позааудиторній роботі у вищих навчальних педагогічних закладах України (друга половина ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / М.В. Донченко ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2004.
9. Козырева Т.В. Педагогические условия организации социального творчества студентов вуза во внеаудиторной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т.В. Козырева. – Кострома : РГБ, 2006.
10. Кондрашова Л.В. Теоретические основы воспитания нравственно-психологической готовности студентов пединститутов к профессиональной деятельности : дис. ... докт. пед. наук / Л.В. Кондрашова. – М., 1989. – 363 с.
11. Медведева О.Р. Формування творчих умінь студентів у позааудиторній виховній роботі : автореф. дис. ... канд. пед. наук / О.Р. Медведева ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди : 13.00.04. – Харків, 2008. – 19 с.
12. Словник педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/pedagogika/slovník_pedagogichnih_terminiv.

СУЩЕНКО Л.О.

НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ ГУМАНІСТИЧНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА Й СТУДЕНТА

Соціально-економічні зміни, реформування системи освіти на гуманістичних і демократичних засадах, перехід із предметного на особистісно орієнтоване навчання створюють умови для саморозвитку, самореалізації особистості в навчальному процесі, результативність якого неможлива без